

Küreselleşme Sürecinin Kentlere Yansıması: Küresel Kent/ Dünya Kenti

Abdülkadir TOPAL¹- Muhamed Yunus BİLGİLİ²

ÖZET

En basit tanımla zaman ve mekân sıkışması olarak tanımlanan küreselleşme süreci, ülkelerin ekonomik, siyasi ve toplumsal yapılarını etkilemektedir. Küreselleşme süreci sadece ekonomik, siyasi ve toplumsal yapıları etkilememekte, küreselleşmeyle birlikte kentler de yeni boyutlar kazanmaktadır. Bu çalışmanın amacı, küreselleşme sürecinin kentlere nasıl yansıdığına ortaya konulmasıdır. Küresel kent/ dünya kenti kavramı küreselleşme sürecinin kentlere nasıl yansıdığını ortaya koymak için kullanılır. Çalışmada küresel kent/ dünya kenti kavramının tanımı, küresel kentlerin özellikleri, küresel kentlerin olumlu ve olumsuz yönleri, kentler hiyerarşisi, girişimci kentler ve küresel kente yönelik eleştirilerin literatürde nasıl ele alındığı irdelenmiştir. Sonuç olarak, dünyadaki birçok kentin küreselleşmenin sunduğu avantajları kullanarak kentler hiyerarşisinde daha üst sıralara tırmanabilecekleri ve ilerde birer küresel kent olabilecekleri varsayımına ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Küreselleşme, Kent, Küresel Kent/ Dünya Kenti, Kentler Hiyerarşisi, Girişimci Kentler.

The Reflection Of Globalisation Process On The Cities: Global City/ World City

ABSTRACT

Globalisation process have an affect on the economical, political and social structures of countries which can be easily defined as tighten of time and location. Globalisation process does not only affect the economical, political and social structures of countries, also it have embodied the cities. The aim of this study is to introduce how globalisation process reflect on the cities. Global city/ World city is used for reflection of globalisation process on the cities. This study contains that how literature defines global city/ World city, positive and negative points of being a global city, hierarchy of cities, entrepreneur cities, and the critiques of global city. Consequently, as an assumption, most of cities in the World can give high priority in hierarchy of cities and they can be a global city in the future if they use advantages of globalisation process effectively.

Keywords: Globalisation, City, Global City/ World City, Hierarchy of Cities, Entrepreneur Cities.

¹ Doç. Dr. KTÜ, İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, Öğretim Üyesi, akadirtopal@yahoo.com

² Arş. Gör. KTÜ, SBE, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, mybilgili@ktu.edu.tr

1. GİRİŞ

İnsanlar çok eski çağlardan beri kentlerde yaşamaktadırlar. İnsanların yaşadıkları kentler doğal olarak yaşanan dönemin sosyal, ekonomik, kültürel ve teknolojik özelliklerine göre şekillenmektedir. Nasıl ki, Antik Yunan'da kentlerde önemli olan yurttaşların varlığı olarak değerlendirilmiş ve kentlerdeki altyapı hizmetleri pek önemsenmemişse veya Roma Dönemindeki kentler düzen ve disiplin içinde ele alınıp şekillendirilmişse veya Ortaçağ kenti kilisenin etkisi altında gelişim göstermişse günümüz kentleri de günümüze yön veren küreselleşme, sanayileşme, bilgi ve teknoloji tarafından şekillendirilecektir. En basit şekliyle “zaman ve mekân sıkışması” olarak nitelenen küreselleşme kavramı ekonomiden, siyasete, sosyal hayattan kişiler arası ilişkilere kadar pek çok unsuru etkilemektedir. Dolayısıyla küreselleşme sürecinin insanların yoğun olarak yaşadıkları kentleri etkilememesi düşünülemez. Bu çalışmada, günümüz kent literatürünün temel kavramlarından biri kabul edilen küresel kent kavramı ele alınmaya çalışılacaktır.

Çalışma giriş ve sonuç dâhil olmak üzere toplam beş bölümden oluşmaktadır. Çalışmada öncelikle küreselleşme kavramı ele alınmaya çalışılacaktır. Bu bölümde küreselleşmenin tanımlanması, küreselleşme ile ilgili yaklaşımlar, küreselleşme sürecinin dinamikleri ve küreselleşmenin ne gibi sonuçlar getirdiği üzerinde çok fazla ayrıntıya girilmeden ele alınmaya çalışılacaktır. Çalışmanın sonra ki bölümünde kent kavramı tanımlanmaya çalışılacaktır. Kent kavramı ele alınırken iktisadi, siyasi, demografik ve sosyolojik kriterlere göre kentin nasıl ele alındığı incelenecektir. Daha sonra bütün bu kriterlerden yararlanılarak kent kavramı tanımlanacak ve esas konumuzu oluşturan küresel kent/ dünya kenti ele alınmaya çalışılacaktır.

Küresel kent/Dünya kenti kavramının ele alındığı bölümde öncelikle küresel kentin nasıl tanımlandığı üzerinde durulacaktır. Daha sonra küresel kentlerin özellikleri hakkında bilgi verilerek, küresel kentlerin olumlu ve olumsuz yönleri üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Sonra, kentler hiyerarşisi ve bu hiyerarşide yer almak için mücadele eden kentleri anlatmak için kullanılan girişimci kentler kavramına yer verilecektir.

Çalışmanın sonunda ise ele alınan yönleriyle küresel kentlerin diğer kentlere birer örnek olarak pek çok kenti etkileme potansiyeli olduğunu ve diğer kentlerinde bu özelliklerden yararlanarak ilerde daha üst sıralara gelebilecekleri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

2.KÜRESELLEŞME

Küreselleşme kavramıyla ilgili olarak pek çok tanım yapmak mümkündür. Ayrıca herkesin üzerinde mutabık kalacağı bir küreselleşme tanımının yapılması da mümkün görünmemektedir. Herkes küreselleşmeyi sahip olduğu ekonomik, siyasi ve kültürel perspektiften yararlanarak tanımlama eğilimindedir şeklinde bir sav ileri sürülebilir. 16.- 17. yüzyılda küre (globe- global) kavramı dünyanın şeklini anlatmak için kullanılırken 1980'li yıllardan itibaren günümüz anlamındaki kullanım şeklini kazanmaya başlamıştır.

Sosyologlar küreselleşme terimini insanların tüm dünyada birbirleriyle kurdukları sosyal ilişkileri ve birbirlerine artan bağımlılıklarının artmasına işaret eden süreçler için kullanırlar(GIDDENS, 2005: 51). Dünyadaki farklı insanlar, bölgeler ve ülkeler arasındaki, toplumsal ve ekonomik ilişkilerin dünya çapında yaygınlaşması sonucu artan karşılıklı bağımlılık(GIDDENS, 2005: 678).

Küreselleşmenin özellikle bilginin iletişimin, haberleşmenin, kültürel etkileşimin, sermayenin ulusal sınırları aşır uluslar üstü nitelik kazandığı; ekonomi, kültür, siyaset, yönetim vb. birçok düzeyde bağımlılığın arttığı bir süreci yansıttığı söylenebilir(ZENCİRKIRAN, 2006: 655).

Hayatın artan bir şekilde uzaktan alınan kararlar ve olaylar tarafından şekillendirilmesiyle oluşan karmaşık ilişkiler ağı; küreselleşme ulus devletlerin artan geçirgenliğini yansıtır (HEYWOOD, 2007: 398).

Yukarıdaki açıklamalardan yararlanarak küreselleşmenin, toplumlar arasında artan bir bağımlılık sürecine, enformasyon alanındaki gelişmelerle daha da güçlenen bir iletişim ve bu iletişim sonucu artan kültürel alışverişe, devletlerarasındaki ekonomik bağımlılığı arttıran bir sürece işaret ettiği söylenebilir.

Küreselleşme ile ilgili yaklaşımları, radikaller, şüpheciler ve dönüştürücüler olarak ayırıp incelenmesi mümkündür.

Radikaller küreselleşmeyi açıklarken neo- liberal politikaları benimsemiş eğilimindedirler. Radikaller aynı zamanda küreselleşmeciler olarak da bilinmektedirler. Radikallere göre; ulus devlet, küreselleşme sürecine paralel olarak önemini yitirmiştir(BOZKURT, 2009: 339). Radikallere göre, daha rasyonel çalışan küresel piyasalar, politikaların yerini almaktadır. Radikallere göre; politikalar yerel ya da ulusal ölçekte hala

etkili olsalar bile, küresel ekonominin hareketlerini etkileyebilecek güce sahip değillerdir(BOZKURT, 2009: 339). Radikaller, refah, zenginlik, özgürlük gibi değerlerin küreselleşme ile taşınacağını ve dünyadaki çok uluslu toplum yapısının kaybolarak tek kültürlü bir topluma geçiş yapılacağını vurgularlar.

Şüpheler ya da kuşkular olarak nitelendirilen diğer grup ise küreselleşmeyi açıklarken Marksist ideolojiden hareket ederler. Bu grup küreselleşmeyi olumsuz bir yaklaşımla karşılarlar. Kuşkulara göre küreselleşme kapitalizmin ulusal sınırlara sığmayan ve dolayısıyla ulusal sınırları aşmış versiyonudur. Küreselleşmenin refah devletini bitirmek amacıyla türetilmiş bir ideoloji olduğu düşünülür. Radikaller tarafından savunulan ulus devletin rolünün azalması veya yok olması görüşüne şüpheler karşı çıkmaktadırlar. Kuşkulara göre ulusal devletler anahtar rolü oynamaya devam etmektedir, çünkü bunlar ekonomik etkinliği koordine eden ve düzenleyen unsurlardır(GIDDENS, 2005: 59). Radikaller tarafından savunulan küreselleşmenin az gelişmiş ülkelere refah getireceği görüşü kuşkular tarafından reddedilmekte ve küreselleşmeyle birlikte sermayenin uluslararası dolaşımına bakıldığı zaman az gelişmiş ülkelerin küresel sermayeden aldıkları pay her geçen gün azalırken gelişmiş ülkelerin bu sermayeden aldıkları paylar yükselmektedir şeklinde savunulmaktadır.

Küreselleşme ile ilgili yaklaşımlardan üçüncü ve son grubu, küreselleşme ile ilgili olarak ne radikaller gibi küreselleşmeyi göklere çıkararak ne de kuşkular gibi küreselleşmeyi olumsuz olarak ele alan dönüştürücüler oluşturmaktadır. Bu bağlamda, küreselleşme günümüz toplumlarını biçimlendiren bir dizi ilişkiler, güçler olarak kabul edilir. Küreselleşme çağı olarak nitelendirilebileceğimiz günümüzde karşılıklı etkileşimin dünya tarihinde hiç bu kadar yoğun olmadığı söylenebilir. dönüştürücüler ne radikaller gibi ulus devletin sonunun geldiğini ne de şüpheler gibi ulus devletin eski gücünden hiçbir şey kaybetmediğini düşünürler. Dönüştürücülere göre, ulus devletler küreselleşme ile birlikte yeniden yapılanma aşamasına girmişlerdir. Özetle dönüştürücüler, küreselleşmenin bir realite olarak var olduğunu kabul etmekle birlikte, söz konusu sürecin eski sistemi değiştirerek/ dönüştürerek devam ettirdiğini savunmaktadırlar. Yani dönüştürücüler küreselleşme ile ilgili olarak daha ılımlı bir tavır içindedirler, küreselleşmenin ulus devletin gücünü ve dünya siyasetini dönüştüren bir süreç olduğuna işaret ederler.

Küreselleşme sürecinin ekonomik, siyasi ve kültürel alana yansıyan bir takım sonuçlarından söz etmek mümkündür.

Küreselleşme sürecinin ekonomik alana yansıyan sonucu şüphesiz neo- liberal politikaların ön plana çıkmasıdır. Küreselleşme ile birlikte devletin ekonomi alanındaki payı azalmaya başlamış ve pazar ekonomisi ön plana çıkmaya başlamıştır. Küreselleşmeyle birlikte küresel bir sermaye oluşmaya başlamış ve bu küresel sermayeden pay almak isteyen devletler küresel sermayeye pek çok imtiyaz tanımış ve dolayısıyla küresel sermayeyi çekebilmek adına bir takım hak ve yetkilerinden vazgeçmişlerdir.

Küreselleşme sürecinin siyasi sonuçlarına baktığımız zaman devletin rolünün iyice azaldığı ve karar alma süreçlerine devlet dışı aktörlerin müdahil olması durumuyla karşı karşıya kalındığı görülmektedir. Küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan veya daha önceden var olan ve küreselleşme ile birlikte iyice ön plana çıkan, uluslararası, uluslar üstü veya bölgesel örgütlerin devletlerin karar alma süreçlerinde etkin bir rol oynadıkları ve yine bu örgütler tarafından hazırlanan anlaşmaları devletlerin ülkelerinde uygulamak zorunda kaldıkları dolayısıyla devletlerin yetkilerinin iyice zayıfladığı bir sürecin yaşandığı belirtilebilir. Ayrıca küreselleşme ile birlikte sadece küresel örgütlerin değil aynı zaman da küresel toplumunda devletleri etkileyebilme yeteneği kazandığı belirtilmelidir. Bu bağlamda küresel toplum devletleri etkileyerek istedikleri kararları çıkarabilmekte ve bunların uygulanmasını sağlayabilmektedirler.

Küreselleşme sürecinin kültürel sonuçları pek çok alanda karşımıza çıkabilmektedir. Küreselleşme ile birlikte insanlar yeni kültürler tanımakta ve tanıdıkları kültürlerden etkilenmektedirler. Bu bağlamda küreselleşme sürecinin kültürel etkileşimi arttırdığı söylenebilir. Ayrıca küreselleşme ile birlikte, bütün dünyaya Amerikan Kültürü'nün hakim olduğu söylenebilir. Kültürel etkileşimin artması sonucu ulusal kültürler değişime uğramış, insanlar ne kendi kültürlerini ne de küresel kültürü tam olarak yaşayabilir hale gelmişlerdir. Konuya bu açıdan bakıldığında, melez kültürler veya melezleşme(hibritleşme) kavramı ön plana çıkmış ve kendi öz kültürü ile küresel kültür arasında kalan bireyleri anlatmak için veya kültürler arası evliliklerden doğan çocukları anlatmak için kullanılmaya başlanmıştır.

Küreselleşme süreci aynı zamanda çevre sorunlarının artması, sağlık sorunlarının artması, küresel terörizmin ortaya çıkması, nükleer sorunlar, petrol sorunu ve enerji sorunu gibi pek çok sorunla karşı karşıya kaldığımız ve kalacağımız sorunları da bünyesinde barındırmaktadır. Özetle küreselleşme fırsatları olduğu kadar riskleri de içeren bir sürece de işaret etmektedir.

3. KENT

Kent kavramı tanımlanmaya çalışılırken, farklı kriterlerin kullanılarak kentin tanımlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Kenti tanımlarken yararlanılan kriterler; iktisadi, siyasi, demografik ve sosyolojik olmak üzere dörde ayrılır.

İktisadi kritere göre kent, tarıma dayalı ekonomisi olmayan yani temel ekonomik faaliyetin tarım olmadığı yerleşim alanlarıdır.

Siyasi kritere göre kent; siyasi iktidarın “kent” olarak tanımladığı yerdir(ŞAHİN, 2010:3).

Demografik kritere göre kent; nüfusu belirli bir sayıyı aşan yerleşim yerleridir. Örneğin bu sayı 20.000 olarak belirlenmişse nüfusu 20.000 ve üzeri olan yerleşim alanları kent olarak tanımlanacaktır.

Sosyolojik kritere göre kent; sosyologlar kent kavramını tanımlarken genellikle kentleşme kavramına gönderme yaparlar. Bu bağlamda, insanların ihtiyaçlarını aracılık faaliyetinde bulunanlara gördürmesi, cemaat hayatından cemiyet hayatına geçilmesi, artan sekülerleşme gibi olguların toplum hayatında hâkim olduğu alanlar kent olarak görülebilir.

Dört kriteri de dikkate alan bir kent tanımı şu şekilde yapılabilir; “*nüfusu belirli bir büyüklüğü ve yoğunluğu aşan, ekonomisi daha çok tarım dışı etkinliklerde yoğunlaşan ve kendi nüfusundan başka, etki alanı içinde yaşayanlara da hizmet sağlayan yerleşim yeri*”(ŞAHİN, 2010: 5).

4. KÜRESEL KENT

Küreselleşme hukuk, siyaset, ekonomi gibi toplum hayatına etki eden pek çok unsuru etkileyebilme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla küreselleşmenin kentleri etkilememesi gibi bir durum söz konusu değildir. Yani küreselleşme kente yönelik politikaları etkileyebilme/ değiştirebilme potansiyeline sahiptir.

Ulus devletler, kente yönelik politikalarında artık tamamen bağımsız değildir, ulus devletin karar alma mekanizmasını etkileyen uluslararası, ulusal üstü veya bölgesel örgütler söz konusudur.

Ayrıca küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan küresel sermaye ve bu sermayenin rahat dolaşımı ülkelerin kararlarını etkileyebilmekte ve bu doğrultuda politikalar

belirlenebilmektedir. Küreselleş ile birlikte sadece sermaye değil aynı zamanda insanların bir yerden başka bir yere seyahat etmesi de kolaylaşmış ve bunun sonucunda ülkeler arasında yaşanan göç olgusu günümüzde karşılaşılan bir başka durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küreselleşme, piyasa ekonomisi kurallarının olabildiğince iyi işlediği mekanlar yaratmayı da içermektedir(ŞAHİN, 2010: 14). Buna yönelik politikalar, örneğin, doğrudan yabancı sermaye yatırımını teşvik eden düzenlemeler, yabancılara toprak satışının kolaylaştırılması, elbette kentler üzerinde bazen olumlu bazen de olumsuz etkiler yaratabilmektedir(ŞAHİN, 2010: 14).

Günümüzde kentler uluslararası sermayeden pay alabilmek ya da aldıkları payları arttırabilmek için veya kendisini dünyaya tanıtabilmek için birbiriyle yarışır hale gelmiştir. Bu durum *kentlerin girişimciliği* ile sonuçlanmış dahası kentler arasında bir *hiyerarşi* oluşmuştur.

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle küresel kentin özellikleri, daha sonra küresel kentin olumlu ve olumsuz özellikleri, sonra girişimci kentler ve kentler hiyerarşisi, son olarak da küresel kentin eleştirisine yer verilmeye çalışılacaktır.

4.1. Küresel Kentin Özellikleri

- Küresel kentler, sermayenin ve üretimin kontrol edildiği merkezlerdir(ES, 2007: 39).
- Küresel kentler, üretime ilişkin buluş ve teknolojilerin geliştirildiği merkezlerdir(ES, 2007: 39).
- Küresel kentler, bilgi akış sistemlerinde ve iletişim teknolojilerinde uzmanlaşmış merkezlerdir.
- Küresel kentler, imalat sektörünün önemli bir kısmının desantralize edildiği, onun yerini dünya ölçeğinde iş yapan firmaların, dünya ekonomisine etki eden borsaları, haberleşme, emlak, pazarlama ve sigorta şirketlerinin yoğunlaştığı merkezlerdir(ES, 2007: 40).
- Küresel kentler, uluslararası organizasyonların, finans kurumlarının, çok uluslu ve ulus ötesi firmaların *yönetim faaliyetlerinin* yürütüldüğü merkezlerdir.
- Küresel kentler ulaşım açısından birçok kentle kıyaslandığı zaman ulaşım ve iletişim ağları yönünden pek çok üstünlüğe sahip merkezlerdir.

- Küresel kentler, bütünsel kapitalist güç ilişkilerinin ve buna bağlı olarak ekonomik, politik ve kültürel ilişkilerin kontrol edildiği merkezlerdir(ES, 2007: 40).
- Küresel kentler, olağanüstü olaylara(olimpiyatalar, fuarlar, kongreler, konserler gibi) ya daha önceden ev sahipliği yapmış ya da ev sahipliği yapma potansiyeli yüksek olan merkezlerdir.

4.2. Küresel Kentin Olumlu Yönleri

- Küresel kent olan herhangi bir kent, kentler hiyerarşisinde daha üst sıralarda yer aldığı için, global sermayeden daha rahat pay alabilmektedir, dahası aldığı payın oranı diğer kentlerin aldığı payın oranından daha yüksek olabilmektedir.
- Küresel kent olan herhangi bir kent, dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğu tarafından “tanınan” kent olma vasfına erişmektedir.
- Küresel kentler, yapılması planlanan uluslararası organizasyonlara ev sahipliği yapabilme yönünden diğer kentlerden daha avantajlı bir konumdadır.
- Küresel kentlerde yaşayan insanlar, farklı mal ve hizmetlere, diğer kentlerde yaşayan insanlardan daha kolay ve hızlı erişebilmektedir.
- Bilgi ve iletişim ağları, ulaşım ağları, küresel kentlerde hem daha düzenli hem de daha gelişmiş teknoloji ile sunulmaktadır.
- Nitelikli iş gücü açısından küresel kentler, niteliklerine daha uygun ve beklentilerine daha iyi cevap veren iş bulabilme merkezleridir.
- Küresel kentlerde uzmanlaşma ve iş bölümü yönünden diğer kentlerden daha fazla gelişmiştir. Bu nedenle bu kentlerde farklı sektörlerin varlığı diğer kentlerle kıyaslandığında daha yoğundur.

4.3. Küresel Kentin Olumsuz Yönleri

- Küresel kentler, rekabet açısından ucuz işgücü talep etmektedirler, ucuz işgücünü karşılamak için küresel kentlere yönelik yoğun iç ve dış göçler yaşanmaktadır(ES, 2007: 41).
- Küresel kentler de yaşam maliyetleri sürekli artmaktadır.
- Küresel kentlerde, kayıt dışı ekonomi sürekli büyümektedir.
- Küresel kentlerde, toplumsal kurumlar güç yitirmektedir(ES, 2007: 41).
- Küresel kentlerde, sermayenin el değiştirmesi sonucu mevcut sermayedarların daha fazla sermaye elde etmesi ile birlikte toplumsal kesimler arasındaki fark

büyümekte, bu durum sosyal çatışmaların yaşanmasına ve artmasına neden olmaktadır.

- Küresel kentlerde, kentsel yaşamın artan maliyeti karşısında yaşam kalitesi bazı bölgelerde oldukça düşmekte ve kentin büyük bir kesiminde ayakta kalma mücadelesi kentsel şiddeti arttırmaktadır(ES, 2007: 41).
- Küresel kentler, kent kimliği üzerinde de olumsuz etkilere yol açabilmektedir. Daha önce belirttiğimiz melezleşme kavramının yoğun olarak hissedildiği alanlardır küresel kentler.
- Kentlerin doğal güzelliklerinin ve tarihi yapısının aşınması, yok olması durumu da küresel kentlerin bir başka olumsuz yönünü yansıtmaktadır.
- Küresel kentlerde, kentlerin kültürel çevreleri yoğun yapılaşma baskısı altında kalmaktadır(ES, 2007: 41).
- Küresel kentlerde, hizmetlerin çeşitliğinin artmasına rağmen hizmetlerden yararlanan kişi sayısında azalmalar gözlenir.
- Kamusal mekânların azalması da küresel kentlerin bir başka olumsuz yanını teşkil eder.
- Küresel kentlerde, kentsel mekân yeniden yapılandırılmaktadır. Bu yeniden yapılandırma mekânsal farklılaşmaya yol açmakta ve alt gelir grubu kent merkezinin dışına itilmektedir.
- Konut fiyatlarının sürekli olarak yükselmesine bağlı olarak alt gelir grupları daha kötü şartlarda yaşamaya itilirler.
- Üst gelir grubu, küresel kentlerde güvenliğinin olmadığı hissine kapılmakta ve bunun sonucunda güvenliği yüksek olan yeni yerler inşa etmektedirler.

4.4. Kentler Hiyerarşisi

Daha öncede belirtildiği gibi, global sermayeden pay alabilme çabası içinde olan kentler arasında bir hiyerarşi oluşmuştur. Ayrıca belirtmelidir ki kentler sadece ekonomik göstergelerle değil, siyasi, ideolojik, kültürel, demografik vb. kriterlerle de hiyerarşik bir yapı oluşturabilirler.

Kentler hiyerarşisine yönelik ilk çalışma olarak 1915 yılında PatrickGeddes'in "Dünya Kentler Ligi" adlı çalışması gösterilebilir.

1966 yılında Peter Hall, kavramı (dünya kenti, kentler hiyerarşisinde yer alan kent) bugün kullanılan şekline dönüştürmüş ve ilk dünya kenti araştırması olarak kabul edilen bir

çalışma yapmıştır(TOPAL, 2003: 43). Hall, çalışmasında, gelişmiş ülkelerdeki çok uluslu şirketlerin komuta merkezlerinin rollerini ve yerleşme özelliklerini sıralayarak, Londra, Paris, Ranstad, Rehine- Ruhr, Moskova ve New York'un dünya kenti olarak sahip oldukları üstünlükleri tanımlamıştır (DOUGLASS, 2000: 2322). Hall, bu kentleri, ticaret, iletişim, finans, eğitim, kültür ve teknoloji konularındaki fonksiyonel kapasiteleri bakımından kentler hiyerarşisinin tepelerine yerleştirmiştir.

1972 yılında Stephen Hymer'in dünya kenti ve global kentler hiyerarşisine yönelik çalışması da kentler hiyerarşisi kavramına katkı yapmıştır. Hymer'in çalışmasına göre çok uluslu şirketler dünyanın büyük kentlerine yoğunlaşma eğilimindedirler.

1981 yılında Cohen tarafından yapılan çalışma kentler hiyerarşisine katkıda bulunan bir başka çalışmadır. Cohen'in çalışmasında, dünya çapında en büyük 198 şirketin yerleştiği kentler, hiyerarşik bir dizi olarak sıralanmıştır (TOPAL, 2003: 44). Hiyerarşinin tepe noktasında şirket merkezlerine ev sahipliği yapma ve finans merkezi olma konusunda egemen dünya kentleri olarak, Tokyo, Londra ve New York sıralanmıştır(TOPAL, 2003: 44). Aynı çalışmada Osaka, Paris, Frankfurt, Zürih ikinci derece dünya kentleri olarak sıralanmıştır.

Kentler hiyerarşisine yönelik bir başka çalışma Friedman'ın “ Dünya Kenti Hipotezi” adlı çalışmasıdır. Friedman bu çalışmasında kentleri sıralarken yedi kriter kullanmaktadır. Bu kriterler;

- Önemli finans merkezi olma,
- Çok uluslu şirketlere yönetim merkezi olma
- Uluslararası kurumların varlığı,
- Hızla büyüyen hizmet sektörü,
- Önemli imalat merkezi olma,
- Dünya taşımacılığında temel eklem noktası olma,
- Nüfus büyüklüğü

Şeklindedir(FRIEDMAN, 1986: 72).

Friedmann, bu yedi kullanarak otuz kenti sıralamıştır. Bu kentlerden sermayenin kontrol merkezleri olan kentleri, Londra, New York, Tokyo, Paris, Zürih, birincil dünya kentleri, diğer kentleri, Brüksel, Milan, Sidney, Miami, Manila ise ikincil dünyakentleri olarak nitelenmişlerdir. Friedmann'a göre bir kentin dünya kentsel sistemi içindeki yeri, doğrudan onun göreceli global ekonomik gücü ile ilgilidir(TOPAL, 2003: 46).

Douglass, Friedmann'ın hipotezinden yararlanarak fakat başka kriterlerde kullanmak şartıyla kentler hiyerarşisine katkıda bulunmuştur. Douglass'ın çalışmasını Friedmann'ın çalışmasından ayıran kriterler;

- Kültür fonksiyonu,
- Olağanüstü fonksiyonlara sahiplik etme(Olimpiyatlar, Fuarlar gibi)

olarak belirtilebilir. Douglass'ın teorisine göre herhangi bir kentin sahip olduğu fonksiyon sayısı ne kadar fazlaysa o kent hiyerarşide daha yükseklere yerleşir.

Sassen'in "The Global City" adlı çalışması kentler hiyerarşisine katkıda bulunan bir diğer önemli çalışmadır. Bu çalışmasında Sassen, üretim hizmetleri olan reklamcılık, muhasebecilik, sigortacılık, bankacılık/finans ve hukuk hizmetlerini global kentleri sıralamak için kullanmış ve New York, Londra ve Tokyo'yu hiyerarşide en üste yerleştirmiştir(TOPAL, 2003: 48). Ayrıca Sassen'e göre global kent kavramı, birbiriyle ilişkisi olan iki faktörün sonucunda doğmuştur, bu faktörler; *küreselleşmenin ekonomik boyutu ve hizmetler sektörünün yapısı ve finanstır.*

HowardReed kentler hiyerarşisine katkıda bulunan bir diğer yazardır. Reed, bankacılık, finans, ekonomi, kültür ve coğrafya ile ilgili toplam kırk altı değişken kullanarak kentler arasında bir hiyerarşi oluşturmuştur. Reed'in çalışmasına göre hiyerarşinin tepe noktasına yerleşen kentler, Londra, New York, Tokyo ve Amsterdam 'dır.

2000'li yıllarda Taylor tarafından yapılan ve kentleri *Alfa, Beta ve Gama* kentler olarak gruplandırılan çalışma, kentler hiyerarşisine katkıda bulunan bir başka çalışmadır. Kentler gruplandırılırken, kentlerde var olan muhasebecilik, bankacılık/finans, reklamcılık ve hukuk hizmetlerinin sunuluş şekli ele alınmıştır. Hizmetlerin sunuluş şekline göre yapılan değerlendirmede hizmetleri en iyi sunan kente üç, orta derecede sunan kente iki ve alt düzeyde sunan kente bir puan verilerek her kentin aldığı puanlar toplanmış ve on iki- on arası puan alan kentler Alfa, dokuz- yedi puan arası alan kentler Beta, yedi puan alan kentler ise Gama kentler olarak sınıflandırılmıştır.

Ayrıca literatürde dünya kenti oluşum sürecinde kentlerin taşıdığı kanıtlara göre sınıflandırılması da yapılmaktadır. Bu bağlamda çok güçlü kanıt taşıyan kentler; Atina, Dublin, Viyana, Lüksemburg, bazı kanıtlar taşıyan kentler; Bükreş, Kahire, Lima, Lizbon, çok az kanıt taşıyan kentler; Cape Town, Leeds, Lille, Baltimore, Tahran olarak sınıflandırılmıştır.

4.5. Girişimci Kentler

Daha önce belirttiği gibi, kentler arasında bir hiyerarşi oluşmuştur, kentler bu hiyerarşide yer almaya çalışmakta veya bulunduğu yeri daha üst sıralara taşımaya çalışmaktadırlar. Bu bağlamda hiyerarşiye girmek isteyen herhangi bir kent, diğer kentlerle rekabet içine girmektedir. Kentler arasında oluşan bu rekabet ortamında en iyi hamleyi yapan kentler ya hiyerarşiye dâhil olmakta ya da hiyerarşi de yer aldığı sırayı daha üst sıralara taşımaktadır.

Günümüzde kentlerin rekabet edebilirliğini anlatmak için *kentlerin pazarlanması*, *kentlerin satılması* veya “*girişimci kentler*” gibi kavramlar kullanılmaktadır. Kentler bir girişimcilik faaliyeti şeklinde değerlendirilince, kent yöneticileri de, doğal olarak, bir girişimcide bulunması gereken özellikler dikkate alınarak değerlendirilmektedir(ŞAHİN, 2007: 14). Bu bakış açısından yola çıkarak, aşağı yukarı on- on beş yıl sonra yapılması planlanan olimpiyat, dünya kupası, fuar vb. uluslararası etkinliklere ev sahibi olabilmek adına kentler çeşitli reklam filmleri çekmekte, diğer ülkelerin kendisini desteklemesi için anlaşmalara gitmektedirler. Bu yarışta geride kalan kentler, daha önce sahip oldukları avantajları kaybederlerken; hiç dikkate alınmayan bazı kentler ön plana çıkabilmektedir (ŞAHİN, 2010: 14).

Kentlerin rekabet edebilirliğini arttırmak için;

- Kent kimliği oluşturma yoluna gidilebilir,
- Ekonomik büyümenin kente sağlayacağı yararlar kentlilere aktarılarak onların büyüme katkı yapmalarını sağlanabilir,
- Konut, ulaşım, iletişim gibi altyapı hizmetlerinin en iyi şekilde sunulması sağlanabilir,
- Rasyonel yöneticilerin ve vasıflı insan gücünün kentsel görevlerde yer alması sağlanabilir,
- Kentin tarihi özellikleri (Trabzon için Sümela Manastırı, Van için Van Kalesi gibi), kent için önem arz eden kaynakların vurgulanması (Gaziantep için Antep fıstığı, Malatya için Malatya Kayısı gibi) ve bu süreci küreselleşmenin getirdiği ulaşım ve iletişimdeki gelişmelerle desteklenerek bütün dünyaya duyurmaya çabalanması,

şeklinde bir takım faaliyetlerde bulunulabilir.

4.6. Küresel Kente Yöneltilen Eleştiriler

Küresel kent ile ilgili analizler mekânsal yapı üzerine odaklanmakta ve kentler bir makine gibi görerek, kurumsal yapılara yeterli dikkat gösterilmemektedir (TOPAL, 2003: 53).

Küresel kentlerin içinde yer aldığı ulus devletlerle küresel kentlerin ilişkilerine yeterince açıklık getirilmemektedir. Küresel kentler ulus devletin yerini mi alıyor sorusu gündeme gelmekte fakat bu soruya net bir cevap bulunamamaktadır.

Küresel kent tartışmaları daha çok Anglo- Amerikan kültürü ekseninde değerlendirilmekte ve genellikle yapılan açıklamalar Londra ve New York ile ilgili olmaktadır. Ayrıca küresel kent ile ilgili açıklamalar belirli kentler üzerine yoğunlaşmakta ve bunun sonucu olarak dünyadaki pek çok kent değerlendirilmemektedir.

İyi yönetim, kentsel sürdürülebilirlik ve kentsel yaşam kalitesinin artmasına ilişkin kentsel fonksiyonlara küresel kent tartışmalarına yer verilmediğini, bu tartışmalarda daha çok kentlerin global ekonomide rolleri, kentlerin sermaye birikimi için önemi gibi konular üzerine yoğunlaştığı belirtilmektedir (TOPAL, 2003: 54).

Küresel kentler birbirine benzeşmekteyken, içinde buldukları devletlerin kentlerinden farklılaşmaktadırlar.

Küresel kentlerde doğal çevre tahrip edilmekte ve bunun yerine kentlerde yapay oluşumlar yükselmektedir. Yani küresel kentler *kentin fiziksel formuna* etki edilmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşme sürecinin kentlere nasıl yansıdığına ele alınmaya çalışıldığı bu çalışmada, küreselleşme, kent ve küresel kent gibi kavramlar ele alınmaya çalışılmıştır. Bilginin, iletişimin, ulaşım olanaklarının arttığı ve teknolojinin artmasına bağlı olarak hız kazanan küreselleşme sürecinin ekonomi, siyaset ve kültürel alana etkileri kaçınılmaz bir şekilde yaşanmış ve bu durum kendisini kentler üzerinde de göstermiştir. Küreselleşme ile birlikte oluşan fırsatlardan yararlanmak adına kent yöneticileri gerek küresel sermayeden pay alabilmek için gerekse de kentlerini bütün dünyaya tanıtabilmek için girişimlerde bulunmuşlardır. Bu girişimlerin sonucu olarak kentler hiyerarşisinde daha üst sıralara yerleşebilme imkânına kavuşmuşlardır.

Küreselleşme süreci kentlerin kendilerini dünyaya tanıtabileceği ve küresel sermayeden pay alabileceği fırsatlarla dolu bir süreçtir. Her şeyden önce küresel kent olmayı planlayan bir kent öncelikle kentinin özelliklerini ortaya koymalıdır. Bu bağlamda, kentin demografik yapısı, sosyo- kültürel yapısı, demografik yapısı, tarihi ve ekonomik yapısı gibi bileşenleri göz önüne alarak hangi açılardan avantajlı olduğunu ve hangi açılardan

dezavantajlı olduğunu ortaya koymalı ve dezavantajların nasıl giderileceğini gösteren bir plan hazırlanmalıdır. Daha sonra bu sürece katkı sağlayabilecek olan, sanayi, turizm, tarım ve ticaret sektörleriyle, üniversiteler ve meslek odalarıyla bu planlar paylaşılmalı ve onların da katkıları sağlanmalıdır. Bu şekilde oluşturulan plana kentteki yönetsel birimler dâhil edildikten sonra planların halkla paylaşılması gerekmektedir. Halka planlar anlatılmalı küresel kent olmanın sağlayacağı avantajlar benimsetilerek ve halk desteği sağlanarak kentin bir bütün olarak aynı amaca yönelmesi sağlanmalıdır. Ardından ikinci aşamaya yani küreselleşmenin sağladığı avantajlardan yararlanma sürecine geçilir. Küreselleşmenin sağladığı iletişim ve teknoloji imkânları kullanılmalıdır. Bu çerçevede kentin tanıtılması için bir internet sitesi kurulabilir, kitle iletişim araçlarının yaygın kullanımı bir fırsata çevrilerek kent ile ilgili reklamlar yapılabilir. Burada, reklamların ve diğer tanıtım çabalarının, kentin en önemli özelliğini/ avantajını yansıtmaları kent için daha yararlı olabilir. Tanıtım sürecinden sonra, kentin ekonomik fırsatları küresel yatırımcıları çekecek şekilde dizayn edilmelidir. Karlı bir yatırım fırsatını gören yatırımcılar bu fırsatı kaçırmayarak kente yatırım yapmaya başlayacaklardır. Yatırımlar arttıkça kentler nitel anlamda büyümeye başlayacak ve üretim faaliyetleri de artmaya başlayacaktır. Artan üretim faaliyetleri üretime ilişkin teknolojilerin geliştirilmesini de beraberinde getirecektir. Kent yavaş yavaş sermayenin kendisine doğru kaymaya başlamasıyla beraber ulusal ölçeği aşarak önce bölgesel daha sonra küresel bir kent olma sürecini tamamlayabilirler.

Ana hatlarıyla bu şekilde tasarlanabilecek küresel kent olma yolu yukarıda anlatıldığı kadar kolay bir süreç değildir. Her şeyden önce kente ilişkin planlar ciddiyet ve kararlılıkla uygulanmalı ve planlar yöneticilere bağlı olmamalıdır. Planların sürekli olarak değişen durumlara göre revize edilmesi de karşılaşılabilecek bir diğer sorundur. Ayrıca yatırımcılara güvenceler de sağlanmalıdır. Küreselleşmenin diğer kentlere de aynı fırsat ve imkânları sağladığı sürekli bilinmeli ve diğer kentler potansiyel rakipler olarak görülerek onların faaliyetleri de takip edilmelidir. Siyasal etkenler de küresel kent olma yolunda karşılaşılabilecek bir sorundur. Örneğin terör faaliyetlerinin yoğun olduğu ya da hükümet ile kent yöneticilerinin anlaşamadığı durumların mevcudiyeti küresel kent olma sürecini olumsuz etkileyecek unsurlar olarak gösterilebilir. Özetle, küresel kent olma küreselleşmenin sağladığı ve sağlayabileceği avantajlarla kolaylaşırken, yukarıda ele alınan bazı unsurlar tarafından da zorlaşmaktadır.

KAYNAKÇA

- ASLANOĞLU, Rana, A. ;(1998), **Kent, Kimlik ve Küreselleşme**, Asa Kitapevi, Bursa.
- BOZKURT, Veysel; (2009), **Değişen Dünyada Sosyoloji**, Ekin Basım, Bursa.
- DOUGLASS, Mike; (2000), “*Mega- Urban Regionsand World City Formation: Globalisation, theEconomicCrisisand Urban PolicyIssues in PcificAsia*”, Urban Studies, 37(12), 2315- 2335.
- ES, Muharrem;(2007), **Kent Üzerine Düşünceler**, Okutan Yayıncılık, İstanbul.
- FRIEDMANN, John;(1986), “*The World City Hypothesis*”, Development andChange, 17, 69-83.
- GIDDENS, Anthony; (2005), **Sosyoloji**, Ayraç Yayınevi, Ankara.
- GÜNEY, Atilla;(2004), “*Küreselleşme Kimlik Politikaları ve Kent İlişkisi Üzerine Alternatif Bir Okuma: Antakya Örneği*”, **Küreselleşme Kıskaçında Kent ve Politika** (Editör: Muharrem Güneş), Detay Yayıncılık, Ankara.
- HEYWOOD, Andrew; (2007), **Siyasi İdeolojiler**, Adres Yayınları, Ankara.
- ŞAHİN, Yusuf; (2010), **Kentleşme Politikası**, Murathan Yayınevi, Trabzon.
- TOPAL, A.Kadir; (2003), “*Global Kapitalizmde Sermaye Birikimi İçin Yeni Mekânsal Ölçekler: Dünya Kentler/ Global Kentler*”, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 12, Sayı 2, 41- 61.
- ZENCİRKIRAN, Memet; (2006), “*Küresel Sosyal Sorunlar ve Çözüm Arayışları*” **Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı** (Editör: MemetZencirkıran), Nova Yayın Dağıtım, Ankara.